

TWEEDE, HERZIENE DRUK

Hechtingsproblemen bij kinderen

ANNIEK THOOMES-VREUGDENHIL

KINDERPSYCHOLOGIE IN PRAKTIJK

LANNOO
CAMPUS

HECHTINGSPROBLEMEN BIJ KINDEREN

REEKS KINDERPSYCHOLOGIE IN PRAKTIJK

Hechtingsproblemen bij kinderen is het zesde deel van de reeks *Kinderpsychologie in Praktijk*. In deze reeks beschrijven psychologen, (ortho)pedagogen en kinderpsychiaters op een toegankelijke manier de nieuwste wetenschappelijke inzichten in verschillende problemen bij kinderen en jongeren. Hulpverleners hebben met deze boeken praktische handvatten om met ouders te communiceren en direct samen aan de slag te gaan. De reeks is door het heldere taalgebruik ook goed leesbaar voor ouders en leerkrachten.

REDACTIE REEKS KINDERPSYCHOLOGIE IN PRAKTIJK:

· *Drs. Anneke E. Eenhoorn* is werkzaam als senior psychotherapeut, GZ-psycholoog en klinisch psycholoog. Daarnaast is zij redactielid van het vaktijdschrift *Kind en Adolescent Praktijk*, bedenker van Joep Loep, een training voor kinderen met ADHD, en docent bij de RINO-opleiding Amsterdam en Utrecht.

· *Drs. Constance Dolman* studeerde Nederlandse taal- en letterkunde, algemene taalwetenschap en geneeskunde. Zij is werkzaam als kinder- en jeugdpsychiater bij Uva-Virenze, Academisch Behandelcentrum voor Ouder en Kind in Amsterdam en bij Stichting De Praktijk in Hoorn. Daarnaast is zij eindredacteur van het vaktijdschrift *Kind en Adolescent Praktijk*.

· *Drs. Frank Ruiters* is werkzaam als GZ-psycholoog bij Triversum, centrum voor Kinder- en Jeugdpsychiatrie en als schoolpsycholoog voor kinderen met gedrags- en leerproblemen bij diverse scholen. Daarnaast is hij hoofdredacteur van de website *Psycholoog.net*.

BESTELLEN

De boeken van de reeks *Kinderpsychologie in Praktijk* zijn te bestellen via de boekhandel, of rechtstreeks via de website van LannooCampus:

www.lannoocampus.nl

Op de website van LannooCampus vindt u een actueel overzicht van de titels en verschijningsdata in deze reeks en kunt u zich aanmelden voor de e-mailnieuwsbrief.

ANNIEK THOOMES-VREUGDENHIL

Hechtingsproblemen bij kinderen

KINDERPSYCHOLOGIE IN PRAKTIJK

LANNOO
CAMPUS

D/2019/45/482 – ISBN 978 94 014 6475 8 – NUR 770/848

Vormgeving: Nanja Toebak, 's-Hertogenbosch
Zetwerk: Lettie Egberts, Scriptura Westbroek
Vormgeving omslag: Bas Smidt, Den Haag
Foto omslag: © Anatolly Samara / Shutterstock.com
Foto's binnenwerk:
P. 12: AISPIX by Image Source/Shutterstock.com
P. 28: Tracy Whiteside/Shutterstock.com
P. 46: FXQuadro/Shutterstock.com
P. 68: mamahoooba/Shutterstock.com
P. 80: strelka/Shutterstock.com
P. 94: AlexandreNunes/Shutterstock.com
P. 114: nostalgia1@mail.ru/Shutterstock.com

These pictures are used for illustrative purposes only. Any person depicted in these pictures is a model.

© Uitgeverij Lannoo nv, Tiel, 2012
Dit boek is een uitgave van Uitgeverij LannooCampus (Houten). LannooCampus maakt deel uit van Uitgeverij Lannoo nv.

Tweede druk, 2015
Derde druk, 2019

Alle rechten voorbehouden.
Behoudens de uitdrukkelijk bij de wet bepaalde uitzonderingen mag niets van deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus:
Postbus 23202
1100 DS Amsterdam (Nederland)
www.lannoocampus.nl

Vaartkom 41
3000 Leuven (België)
www.lannoocampus.be

Inhoud

Ten geleide 7

1. Wat is gehechtheid en wat is de betekenis van gehechtheid? 11
 - 1.1 Wat is gehechtheid? 12
 - 1.2 Veilige gehechtheid 13
 - 1.3 De Cirkel van Veiligheid 15
 - 1.4 Ontwikkeling van gehechtheidsgedrag 16
 - 1.5 Werkmodel 22
 - 1.6 Mentaliseren 23
 - 1.7 De betekenis van gehechtheid 24

2. Problematische gehechtheid 29
 - 2.1 Inleiding 29
 - 2.2 Veilige en onveilige gehechtheid 31
 - 2.3 Het ontstaan van problematische gehechtheid 33
 - 2.4 De verschijnselen van problematische gehechtheid 39
 - 2.5 Diagnostiek 44

3. De gevolgen van een problematische gehechtheid voor het kind 47
 - 3.1 Inleiding 49
 - 3.2 De gevolgen van onveilige gehechtheid voor de ontwikkeling van het kind 49

4. De omgeving van het kind met een problematische gehechtheid 69
 - 4.1 Inleiding 69
 - 4.2 De ouders en hun problematisch gehechte kind 69
 - 4.3 Broers en zussen van het problematisch gehechte kind 74
 - 4.4 De omgeving van het problematisch gehechte kind 77

5. Wat kunnen ouders en leerkrachten doen? 81
 - 5.1 Inleiding 81
 - 5.2 Preventieve interventies 82
 - 5.3 De opvoedingssituatie 84
 - 5.4 Wat betekent dit alles voor de aanpak van ouders en leerkrachten? 90

6. Behandelingen voor problematische gehechtheid 95
 - 6.1 Inleiding 95
 - 6.2 De kortdurende effectieve interventies 96
 - 6.3 Methoden gericht op de problematische gehechtheid 100
 - 6.4 De therapeutische houding 109
 - 6.5 Een voorbeeld van een behandeling 110

7. Meer weten? 115
 - 7.1 Boeken 115
 - 7.2 Onderzoeken 115
 - 7.3 Websites 118
 - 7.4 Verenigingen en websites voor adoptie 120
 - 7.5 Verenigingen en websites algemeen 121
 - 7.6 Verenigingen voor therapeuten 121

Omschrijving van begrippen uit de gehechtheidstheorie 123

Literatuur 127

Bijlage: informatie vanuit verenigingen 133

- Angst, Dwang en Fobiestichting 134
- Landelijk Pleegzorg Panel www.pleegzorgpanel.nl 135
- Oudervereniging Balans 136
- Vereniging voor Kinder- en Jeugdpsychotherapie (VKJP) 137

Ten geleide

Al vele jaren staat het thema gehechtheid in de belangstelling. De lijst met publicaties over dit onderwerp is lang. De publicaties zijn veelal het resultaat van onderzoek en geven toenemend duidelijkheid over de omschrijving van het begrip 'gehechtheid' en de betekenis ervan. Het is goed en belangrijk dat er zo veel onderzoek naar gedaan wordt, omdat gehechtheid een erg grote draagwijdte heeft.

Verder onderzoek is nodig omdat er vraag is naar adequate behandelingen voor problematische gehechtheid. Toch bestaan er behandelingen voor jonge kinderen die goede resultaten geven en wetenschappelijk onderzocht zijn. Ook voor oudere kinderen en jongeren zijn er behandelingen ontwikkeld, waarvan een enkele behandeling onderzocht is en een andere in onderzoek is. Deze behandelingen worden beide positief gewaardeerd om hun goede resultaten.

In het dagelijks leven van ouders met een kind bij wie problematische gehechtheid is vastgesteld is de behoefte aan een goede behandeling groot en ook is er veel vraag naar ondersteuning.

Voor adoptie- en pleegouders en ook voor biologische ouders, is het leven met een problematisch gehecht kind niet gemakkelijk. In de praktijk van de hulpverlening heb ik voor hen groot respect gekregen, in het bijzonder voor hun inzet en voor het volhouden. De kinderen met deze problematiek nemen, samen met hun ouders, qua aantal al jarenlang een grote

plaats in mijn praktijk in. Ik heb hun angsten, zorgen en wanhoop meegemaakt, en weet wat deze problematiek concreet betekent voor een kind, voor een jongere en voor de ouders.

Zowel kind als ouder verdienen een goede behandeling om de problemen te overwinnen en om 'gehecht' in het leven te kunnen staan.

In dit boek probeer ik ouders en leerkrachten, maar ook hulpverleners een hand te reiken op het gebied van informatie over gehechtheid en gehechtheidsproblemen.

Het is immers niet altijd eenvoudig om in de grote hoeveelheid literatuur over dit onderwerp juist die informatie te vinden die iemand nodig heeft voor het dagelijkse leven, voor het nemen van beslissingen, voor het kiezen van de weg die het best bewandeld kan worden. Dat geldt zowel voor ouders als voor hulpverleners.

In hoofdstuk 1 beschrijf ik wat gehechtheid nu precies is, wat veilige gehechtheid inhoudt en wat ouders kunnen doen om hun kind veilig gehecht te laten zijn. Als vervolg hierop gaat hoofdstuk 2 in op wat onveilige gehechtheid inhoudt en hoe dit kan ontstaan. Wanneer praat je over een gehechtheidsprobleem en wat zijn de verschillen in die problematiek? Vanuit deze twee hoofdstukken wordt het duidelijk dat gehechtheid in het leven van zowel kinderen als volwassenen erg belangrijk is.

De vervolgvraag is: Wat kun je verwachten als de hechting misgaat? Wat zijn dan de gevolgen? Daar ga ik in hoofdstuk 3 op in.

Niet alleen het kind heeft last van de gevolgen; ook de omgeving van het kind lijdt eronder. In hoofdstuk 4 bespreek ik wat een hechtingsprobleem betekent in het dagelijkse leven en op welke gebieden het kind en zijn omgeving de gevolgen hiervan ondervinden. Dit boek wil ook aangeven wat er gedaan kan worden aan deze problematiek en wil ouders en kinderen die de gevolgen dagelijks ervaren, helpen met het zoeken naar oplossingen. In hoofdstuk 5 worden, aan de hand van voorbeelden, de mogelijkheden aangegeven van wat er in de eigen leefsituatie van ouders en kind gedaan kan worden. Dat gebeurt veelal samen met deskundige hulp, maar wel steeds in het besef dat er in het leven van alledag situaties zijn die ouders zelf moeten hanteren. Hoofdstuk 6 geeft de behandelmogelijkheden weer en besluit met een uitgebreid voorbeeld van een behandeling. In hoofdstuk 7 zijn de namen opgenomen van organisaties; van websites die informatie geven over gehechtheid, pleegzorg en adoptie; de onderzoeken op het gebied van gehechtheid; en de literatuur die gelezen kan worden voor wie meer wil weten.

Met veel plezier ben ik een aantal jaar geleden op de uitnodiging van de uitgever ingegaan om een boek over gehechtheid te schrijven voor ouders en leerkrachten en voor collega's die graag een beknopt overzicht willen van dit onderwerp.

Als bijzonder ervaren ik het dat van dit boek een herdruk nodig is. Ik hoopte dat met dit boek aan de vraag vanuit het 'veld' tegemoetgekomen zou zijn. De vraag om een herdruk lijkt die vraag positief te beantwoorden.

De veranderingen zijn groot wat betreft de beschrijving van onderzoeken, diagnostiek en behandelingen, de voorbeelden zijn daarentegen grotendeels gelijk gebleven. Niet elk hoofdstuk is ingrijpend veranderd zo nu en dan is de tekst aangepast en zijn achterhaalde gegevens vervangen voor resultaten uit nieuw onderzoek. Recente literatuur is toegevoegd voor zo ver die betrekking heeft op het onderwerp van dit boek. Door de voorbeelden in een kader te zetten is de leesbaarheid verbeterd. Mirjam Putman, hartelijk dank voor het meedenken over en aanreiken van literatuur maar vooral voor het feit dat je het effect van Fasetherapie wetenschappelijk hebt onderzocht. Een onderzoek dat op het moment van schrijven (2019) in de eindfase is.

Eveneens bijzonder bij het schrijven van de eerste druk was voor mij de hulp van mijn dochter. Zij heeft vanuit haar taalstudie een bijdrage geleverd aan het helder houden van de geschreven tekst. Aan haar draag ik dit boek daarom op. Maar ook aan al die kinderen en jongeren met gehechtheidsproblemen die ik in de loop der jaren heb leren kennen.

Anniek Thoomes-Vreugdenhil

Voor Annelieke

I

Wat is gehechtheid en wat is de betekenis van gehechtheid?

Casus 1.1 De boze buien van Lara

Met veel moeite heeft de moeder van Lara (drie jaar) haar dochter aangekleed. Zoals altijd gaat het aankleden gepaard met geschreeuw en veel boosheid naar moeder toe. Lara was tien maanden oud toen ze voor adoptie naar Nederland kwam. Al vrij snel begonnen de boze buien, vooral gericht naar haar moeder, bij vader is het minder. Lara vraagt de hele dag aandacht van haar moeder, maar zit zelden op schoot. Als haar ouders haar op schoot trekken, dan gaat ze er direct weer af. Lara gaat naar de peuterspeelzaal en daar gaat het goed. De leidster heeft geen enkel probleem met Lara.

Lara's moeder denkt vaak dat zij het niet goed doet. Beide ouders hebben van alles geprobeerd, zoals het goed voorbereiden van Lara, spelletjes doen bij het aankleden of haar boosheid negeren. Maar niets helpt.

Casus 1.2 De ruzies van Ruben

Ruben, negen jaar, komt thuis van school. Zijn stiefmoeder zit klaar met thee en iets lekkers. Ruben gaat op de bank zitten en zegt niets. Zijn stiefmoeder ziet dat zijn kleren vies zijn en dat hij een rode plek op zijn gezicht heeft. Hij heeft weer ruzie gehad. Hij vertelt erover op de gebruikelijke manier, namelijk dat anderen zijn begonnen en hij zich slechts verweerd heeft.

Thuis maakt hij met zijn zusje en stiefzusje zelden ruzie, maar zijn stiefmoeder heeft nauwelijks contact met hem. Zijn vader iets meer, maar ook niet veel. Ruben en zijn jongere zusje hebben veel meegemaakt. Beide kinderen reageren hierop heel verschillend. Zijn zusje laat verdriet en boosheid zien en praat veel met beide ouders. Ruben gaat zijn eigen gang en praat weinig. Op school gaat het niet goed, zowel op school als thuis liegt hij veel.

Casus 1.3 Sara heeft geen vrienden

Sara, veertien jaar, zit op de bank en kijkt bedrukt. Haar (biologische) moeder vraagt wat er is. Sara vertelt dat ze is gepest op school en dat ze in de pauze vaak alleen op het schoolplein staat. Ze wil niet meer naar school. De problemen van Sara zijn al op de basisschool begonnen, vaak kwam ze toen huilend uit school. Ze verzon toen ze in groep 7 en 8 (in Vlaanderen het 5e en 6e leerjaar) zat vaak verhalen zoals dat er een kinderlokker in de wijk rondliep. Er zijn wel betere schoolperiodes geweest, ze hoorde toen bij een groepje meisjes. Vriendinnen had ze wel, maar die wisselden vaak, een vaste vriendin heeft ze nooit gehad. Rond het tweede levensjaar van Sara is haar moeder een periode opgenomen, en tot haar vierde jaar was haar moeder depressief en weinig beschikbaar voor haar.

1.1 Wat is gehechtheid?

Gehechtheid is de nabijheid zoeken van een specifieke volwassene met wie een band bestaat die sterk is en een lange tijdsduur heeft. Er is geen gedrag dat een sterker gevoel geeft dan gehechtheid. Deze omschrijving is van Bowlby (1988), die de grondlegger is van de gehechtheidstheorie. In de omschrijving gaat het om een relatie. Een relatie heb je niet met iedereen, maar met mensen die voor jou speciaal zijn. Van een relatie praat je niet als het over een korte periode gaat. En een echte relatie kan een stootje hebben.

Ervaringen met positieve relaties zijn van groot belang voor de hele ontwikkeling en dat begint al vanaf de geboorte. Vroegkinderlijke relaties zijn van invloed op relaties in de hele ontwikkeling en ook op onze relaties in de volwassenheid (Ogden, 2019).

Als een kind geboren wordt, heeft het in de meeste gevallen twee mensen die van hem zijn, bij hem horen. Als een kind bang is, zal het naar deze twee mensen toegaan, bij hen troost, steun of bescherming zoeken. Het kind zoekt dan de nabijheid van die specifieke volwassene of van een andere vertrouwde volwassene. Bij jonge kinderen gaat het vaak om de fysieke nabijheid van die volwassene, bij oudere kinderen kan het voldoende zijn om te weten dat die nabijheid gerealiseerd kan worden. Zoals een acht- à tienjarige kan bedenken dat als er iets gebeurd is op school, hij dat na schooltijd aan zijn moeder kan vertellen.

Het gaat in dit boek om gehechtheid, om de verschillende vormen en de ontwikkeling ervan. Het is goed om te bedenken dat gehechtheid staat in de hele ontwikkeling van het kind.

In literatuur over de ontwikkeling van het kind is het onderscheid tussen nature en nurture (aanleg en omgeving) al een oud onderscheid. Verhulst (2017) stelt dat het veel belangrijker is om de vraag te stellen hoe genetische (aanleg) invloeden en omgevingsinvloeden met elkaar verband houden (blz. 2). Dat is een vraag die ook, of misschien wel juist, van belang is bij gehechtheid en gehechtheidsproblematiek.

In het kader van dit boek voert het te ver om daar uitgebreid op in te gaan maar bij de problemen bij een kind is het goed deze vraag te stellen.

In de voorbeelden worden kinderen beschreven met driftbuien. Deze uitingsvorm heeft ook te maken met de aanleg van die kinderen, namelijk hun temperament. In de voorbeelden worden kinderen beschreven met driftbuien.

1.2 Veilige gehechtheid

Kinderen kunnen veilig en onveilig gehecht zijn. Kinderen van ouders die gericht zijn op dat wat hun kind nodig heeft en in staat zijn de signalen van hun kind goed op te vangen, zijn veilig gehecht. Er zijn weinig algemene richtlijnen te geven van wat een kind nodig heeft. Dat kan per kind verschillen en per leeftijd anders zijn.

Een voorbeeld hiervan is Tobias, een jongen van zes jaar, die buiten speelt. Hij valt en schaaft daarbij zijn knie. Huilend gaat Tobias naar binnen en laat zijn knie aan zijn moeder zien. Moeder troost door een arm om hem heen te slaan en te erkennen dat het pijn doet. Ze maakt dan het wondje schoon en plakt er een pleister op.

Een moeder die troost en het kind verzorgt, geeft het kind wat het nodig heeft, ze heeft het signaal van het kind (huilen) goed opgevangen en reageert adequaat. Deze moeder toont sensitief gedrag en volgens Ainsworth (1983) hebben veilig gehechte kinderen sensitieve ouders.

In het voorbeeld van Sara vangt haar moeder ook goed het signaal op dat Sara geeft, namelijk het bedrukt kijken. Alleen kan ze Sara de hulp die ze nodig heeft niet geven, ze kan er niet voor zorgen dat er vriendinnen zijn. Dat heeft een reden (zie hoofdstuk 2).

Ouders zullen niet altijd alle signalen van hun kinderen opvangen, dat is ook niet nodig. Het gaat voornamelijk om de combinatie van signalen opvangen en geven wat het kind nodig heeft.

Het voornaamste wat een kind nodig heeft, is veiligheid. Dat geldt eigenlijk voor iedereen, als er geen veiligheid is, is het leven bedreigend. Veiligheid geven aan een kind heeft direct te maken met beschikbaarheid. Beschikbare ouders zijn betrouwbare ouders, een kind weet bij hen waar het aan toe is, weet dat het op hen kan rekenen als er iets gebeurt, als het hulp nodig heeft. Dit geldt ook voor de leiding in een kinderopvang en voor onderwijzers en leraren.

Beschikbaarheid betekent niet dat ouders er altijd moeten zijn, dat kan ook niet.

Stella, een meisje van zeventien jaar, vertelde dat haar moeder er altijd was en is. Zij ging als jong kind twee dagen per week naar de kinderopvang en als basisschoolkind twee keer per week naar de BSO (buitenschoolse opvang). Dus haar moeder was er niet altijd. Toch heeft Stella wel dat gevoel omdat haar moeder haar gaf wat ze nodig had aan aandacht, belangstelling en zorg, en omdat ze wist dat ze op haar kon rekenen als ze hulp nodig zou hebben.

Signalen van het kind opvangen en adequaat reageren wordt ‘*spiegelen*’ genoemd. Spiegelen begint al in de babytijd. Een baby die in zijn wiegje ligt en wakker is, kan met handen en voeten een signaal geven. Een baby maakt veelal contact met lichaamstaal: uitstrekken van de armpjes, bewe-

1 Winnicott (1971) heeft vooral over spiegelen geschreven en ook Fonagy (2002).

gen van de beentjes en lachen. Als moeder² binnenkomt en de baby moeder ziet, dan strekt het de armen uit, beweegt de beentjes en geeft daarmee het signaal opgepakt te willen worden. Als de moeder dat doet en ondertussen dat wat ze doet verwoordt, spiegelt ze het gedrag en de emoties van het kind adequaat. Het kind kan dan de gespiegelde emotie integreren in 'het constitutionele zelf'. Dit is een begrip dat hulpverleners gebruiken. Hiermee doelen ze op alles wat een kind in aanleg meeneemt als het op de wereld komt, zoals intelligentie en temperament. Als ouders de signalen van hun kind goed opmerken en goed verwoorden, dan kan het kind dat in zichzelf een plaats geven. Dat wordt 'integreren in het constitutionele zelf' genoemd. Als dat gebeurt, is het gevolg dat 'het zelf' van het kind groeit. Ouders hebben dan adequaat gespiegeld. Adequaat spiegelen kun je een stap noemen op weg naar eigenheid, naar het worden tot een eigen persoon. Spiegelen is een belangrijke interactie tussen het kind en zijn gehechtheidspersonen. Ouders spiegelen regelmatig, als een moeder antwoord geeft op een vraag van een tweejarige, dan spiegelt ze. Vragen zoals waarom het regent, waarom de hond blaft, waarom de hond geen jas aan hoeft buiten. Er is dan nabijheid tussen het kind en de volwassene. Spiegelen is daarmee één van de nabijheidsvormen tussen ouders en kind waardoor gehechtheidsgedrag ontwikkeld wordt en het zelf van het kind groeit. Met gehechtheidsgedrag laat het kind blijken zich te hechten en dat gebeurt in iedere ontwikkelingsfase op een andere wijze.

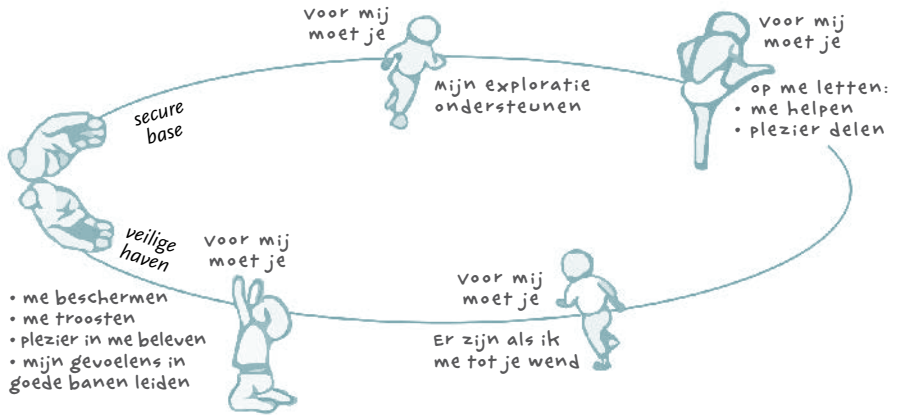
1.3 De Cirkel van Veiligheid

Hieronder staat de Cirkel van Veiligheid. Deze laat zien wat een kind nodig heeft om zich veilig te voelen. Als we de plaatjes volgen van boven af, dan zegt een kind dat hij nodig heeft dat hij ondersteuning krijgt bij het ontdekken van de wereld. In de afbeelding heet dit exploratie. Ouders kunnen dat ondersteunen door te benoemen wat een kind tegenkomt in bijvoorbeeld een winkel, of in het bos. Ook door het kind te laten spelen en ontdekken in een tuin.

Daarnaast vraagt het kind om hem in de gaten te houden en te helpen. Bijvoorbeeld door het te begeleiden, zodat het niet plotseling een straat

2 Natuurlijk kan hier ook 'vader' gelezen worden.

oversteekt of zal vallen bij het klimmen. Maar ook vraagt hij zijn ouders om te genieten van hem en samen met hem plezier te hebben.

Cooper, Powell e.a. (1999), vertaling Schuengel & Sterkenburg (2004).

Powell, Cooper, Hoffman, Marvin (2018) hebben een methode ontwikkeld, de *Cirkel van Veiligheid-Interventie* om ouders te helpen hun kinderen een veilige gehechtheid te geven.

Onderaan de cirkel zegt het kind nodig te hebben dat zijn ouders laten merken dat hij bij hen mag komen, als hij bijvoorbeeld vragen heeft of iets nodig heeft. In het laatste plaatje vraagt het kind hem te beschermen, te troosten, van hem te genieten en zijn gevoelens te integreren (spiegelen). De twee handen geven aan dat het kind om zich veilig te voelen een veilige basis en een veilige haven nodig heeft. Ouders die hun kind geven waar het om vraagt (cirkel), creëren daarmee een veilige basis van waaruit het kind kan gaan ontdekken en een veilige haven waar het kind kan terugkomen als hij hulp of steun nodig heeft.

1.4 Ontwikkeling van gehechtheidsgedrag

In de ontwikkeling van baby naar adolescent zijn verschillende nabijheidsvormen te onderscheiden. De vorm wordt vooral bepaald door het ontwikkelingsniveau van het kind. Bij een baby ben je als ouder op een heel andere wijze nabij dan bij een tienjarige. Beiden kunnen bijvoorbeeld geknuffeld worden, maar wel op een andere manier.

Problematische gehechtheid heeft grote, negatieve invloed op bijna alle terreinen van de ontwikkeling van een kind. Voor zowel (pleeg)ouders als voor het kind zelf maakt deze vorm van gehechtheid het leven zwaar. Daarom is vroegtijdige signalering en behandeling van groot belang. *Hechtingsproblemen bij kinderen* geeft een beschrijving van de behandelingen die er zijn en de vele voorbeelden illustreren de problemen waar kinderen en hun omgeving mee te maken hebben. Bovendien worden er handvatten gegeven hoe je om kunt gaan met een kind dat niet veilig is gehecht. In deze nieuwe druk zijn de hoofdstukken bijgewerkt naar de laatste inzichten.

'In dit boek weet Anniëk Thoomes de resultaten van recent wetenschappelijk onderzoek en van de ontwikkelingen in de professionele hulpverlening op zo'n manier te integreren dat het bruikbare informatie en aanwijzingen voor professionele hulpverleners en ook (vervangende) opvoeders bevat. Daardoor zullen beiden het gedrag van kinderen met hechtingsproblemen leren begrijpen, kunnen opvoeders op een volhardende manier met deze kinderen leren omgaan en zullen hulpverleners doordrongen raken van de noodzaak altijd hulp te verlenen - zowel aan deze kinderen als aan hun opvoeders.' – **Prof. Piet de Ruyter**, emeritus hoogleraar Orthopedagogiek

'Anniëk Thoomes heeft veel kennis en ervaring op het gebied van hechtingsproblematiek. Haar bevoegdheid met mensen die hiermee te maken hebben, spreekt uit dit boek. De kunst van het aansluiten bij de professional als bij de mensen van de dagelijkse praktijk, verstaat zij goed.' – **Krista Schaeffer**, Klinisch psycholoog/psychotherapeut, directeur GGZ-instelling

Dit boek is een waardevolle bron van informatie voor hulpverleners, leerkrachten en ouders.

Reeks *Kinderpsychologie in Praktijk*

In deze reeks beschrijven psychologen, (ortho)pedagogen en kinderpsychiaters op een toegankelijke manier de nieuwste wetenschappelijke inzichten in verschillende problemen bij kinderen en jongeren.

DR. ANNIEK THOOMES-VREUGDENHIL is klinisch psycholoog en psychotherapeut. Zij heeft ruime ervaring in het behandelen van hechtingsproblemen bij kinderen en heeft hiervoor de differentiatie- en fase therapie ontwikkeld. Zij publiceert regelmatig hierover voor vakgenoten.

